

Міжнародна співпраця судових експертів у діяльності структур Організації Об'єднаних Націй

Наталія Нестор

докторка юридичних наук, старша дослідниця, заслужена юристка України, заступниця директора з наукової роботи, Київський НДІСЕ Мін'юсту України, м. Київ, Україна, ORCID: 0000-0003-4231-537X, e-mail: nataliia.nestor@kndise.gov.ua

Ігор Лущик

завідувач відділу, Київський НДІСЕ Мін'юсту України, м. Київ, Україна, ORCID: 0000-0001-9766-4628, e-mail: fizedu@ukr.net

Розглянуто питання, пов'язані із можливостями, механізмами залучення та правовим статусом судових експертів під час розгляду справ у міжнародних судах.

Ключові слова: судові експерти; міжнародна співпраця; міжнародні організації.

International Cooperation of Forensic Experts within the Framework of United Nations Entities

Nataliia Nestor, Ihor Lushchuk

The paper examines issues related to opportunities, mechanisms and legal status of forensic experts when hearing cases in international courts.

Keywords: forensic experts; international cooperation; international organizations.

Одним зі своїх провідних завдань Організація Об'єднаних Націй (далі — ООН) вважає міжнародну співпрацю у розв'язанні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру. Для цього вона розробляє для країн-учасниць рекомендації та настанови щодо ефективного надання правової допомоги та залучення міжнародних експертів до розслідувань.

Міжнародний суд (англ. *International Court of Justice*, далі — МС) — головний судовий орган ООН, який згідно з міжнародним правом розв'язує юридичні спори між країнами і надає консультативні висновки за юридичними питаннями уповноваженим органам або спеціалізованим установам ООН. Він не має кримінальної юрисдикції, тому може ухвалювати рішення лише між державами, а не фізичними особами. Згідно зі своїм Статутом [1] за потреби МС може доручити будь-якій особі або органу проведення розслідування або надання експертного висновку, а також відвідати місце, навколо якого точиться спір. Також ст. 62 і 63

Статуту визначають, що МС у разі необхідності може організувати присутність свідка або експерта для надання свідчень у процесі, якщо МС вважатиме, що свідчення та докази, ймовірно, будуть доречними.

Залучити експертів МС може в такі способи: 1) сторони можуть призначати експертів за різними спеціалізаціями (зокрема, із бухгалтерського обліку, фінансів, інженерії, інформаційних технологій, будівництва, енергетики, права тощо), які можуть надати або обов'язкові для виконання контракту експертні висновки, або необов'язкові поради [2]; 2) з метою економії коштів та часу суд може використовувати в певній справі одного експерта, якому сторони можуть надавати спільні або окремі інструкції [3]. Незалежно від того, чи йдеться про тлумачення складних договорів, оцінювання впливу на навколишнє середовище або осмислення наукових доказів, експерти роблять свій внесок у покращення розуміння справи.

Саме експерти різних спеціальностей зіграли значну роль у МС під час таких розглядів: *Glas Espinel* (Еквадор проти Мек-

сики, коли заслухали експертні свідчення щодо юридичних зобов'язань між країнами — учасницями спору) [4]; порушення певних міжнародних зобов'язань щодо окупованої палестинської території (Нікарагуа проти Німеччини: експерти надали висновок із міжнародних зобов'язань щодо палестинської території) [5]; морська делімітація в Індійському океані (висновки експертів допомогли у визначенні морських кордонів між Сомалі та Кенією) [6]; юридичні наслідки відокремлення архіпелагу Чагос від Маврикія 1965 року (МС ООН урахував думку експертів у консультативному висновку) [7].

Конгрес ООН щодо запобігання злочинності та кримінального правосуддя (англ. *United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice*) — міжнародний форум зі статусом тимчасового органу ООН [8], який є майданчиком для обміну думками та досвідом в області права міжнародних, міжурядових і неурядових організацій і окремих експертів, які представляють різні спеціальності та галузі знань. До порядку денного цих Конгресів належали зокрема такі теми: розроблення стандартів ООН в галузі правосуддя (1985), боротьба з тероризмом і транснаціональною організованою злочинністю, а також уживання заходів щодо боротьби з економічними злочинами та злочинами з використанням комп'ютерів (2005), сучасні тенденції злочинності, нові технології та засоби боротьби зі злочинністю (2021).

Структурою, пов'язаною з діяльністю цього Конгресу, є Комісія з попередження злочинності та кримінального правосуддя (англ. *United Nations Commission on Crime Prevention and Criminal Justice*), яка діє відповідно до порядку денного майбутнього Конгресу та вносить рекомендації та висновки для розгляду Конгресом, хоча функційно вона є комісією Економічної та соціальної ради ООН (англ. *United Nations Economic and Social Council*) — одного з шести головних органів ООН. Саме ця Комісія 2010 р. розробила резолюцію ООН 19/5 [9], яка закликає до поглиблен-

ня міжнародного співробітництва у сфері судової експертизи. Вона також закликала держави та міжнародні та регіональні організації заохочувати та підтримувати судово-експертні установи та окремих науковців, сприяючи їх розвитку та модернізації (зокрема, у галузі підготовки кадрів). Також у цій резолюції висловлено прохання до Управління ООН з наркотиків і злочинності (англ. *United Nations Office on Drugs and Crime*) як до керівної щодо цієї Комісії організації продовжувати підтримувати міжнародне співробітництво у сфері судової експертизи і сприяти створенню регіональних асоціацій судових експертів.

До речі, Управління ООН з наркотиків і злочинності — це спеціалізована установа ООН, яка забезпечує співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю, тероризмом і корупцією, а також нелегальним виробництвом і споживанням наркотиків, торгівлею людьми і вогнепальною зброєю тощо. Це Управління координує міжнародне співробітництво у кримінальних справах, оскільки виконує роль Секретаріату різних міжурядових органів ООН і зарекомендувало себе як центр передового досвіду в цій сфері.

На міжнародному рівні провідною організацією, яка координує наукову діяльність із питань боротьби зі злочинністю та корупцією, є Міжрегіональний науково-дослідний інститут ООН із питань злочинності та правосуддя (англ. *United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute*, далі — ЮНІКРІ). Як орган ООН, уповноважений надавати допомогу міжурядовим, урядовим та неурядовим організаціям у сфері запобігання злочинності та відправлення правосуддя, ЮНІКРІ співпрацює зі своїми міжнародними партнерами з метою поглиблення розуміння проблем, пов'язаних зі злочинністю; сприяння створенню справедливих та ефективних систем кримінального правосуддя, дотриманню міжнародних документів та інших стандартів і міжнародному співробітництву правоохоронних органів і судовій допомозі [10].

Контртерористичний комітет Ради Безпеки ООН розробив «Політичні рекомендації щодо міжнародного співробітництва» (2010) [11], де закликав посилити співпрацю між державами для запобігання та припинення терористичних актів на виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1373 (2001) (далі — Резолюція 1373), у якій зазначено, що члени ООН мають забезпечити, щоб будь-яка особа, яка бере участь у фінансуванні, плануванні, підготовці або вчиненні терористичних актів або підтримує їх, була притягнута до відповідальності. До того ж Резолюція 1373 постановляє, що всі держави мають допомагати одна одній у кримінальних розслідуваннях або кримінальних провадженнях.

Міжнародний кримінальний суд (англ. *International Criminal Court*, далі — МКС) — функційно (щодо кадрів і фінансування) незалежна від ООН міжнародна установа, до компетенції якої належить переслідування осіб, відповідальних за геноцид, військові злочини і злочини проти людяності, але

деякі засідання МКС і його керівного органу (Асамблеї держав-учасниць Римського статуту) скликають в ООН. Існує «Угода про взаємини» між МКС і ООН, яка визначає, у який спосіб обидві установи здійснюють свою спільну діяльність і на законних підставах розподіляють функції. Заснований на підставі Римського статуту (1998), МКС існує із 2002 р. і постійно працює над сприянням співпраці, взаємодоповнюваності та універсальності як ключових компонентів ефективного функціонування правової системи Римського статуту [12]. Ст. 93 Римського статуту передбачає, що експертні висновки, складені за результатами експертиз відповідно до національного законодавства держави, можуть бути подані до МКС у порядку взаємодії між державою та МКС [13].

Сьогодні існує багато міжнародних організацій під проводом ООН, діяльність яких спирається на участь судових експертів із різних країн, надаючи нормативну базу для забезпечення цього процесу.

Перелік джерел посилання

1. Rules of Court adopted on 14 April 1978 and entered into force on 1 July 1978. URL: <https://www.icj-cij.org/rules> (дата звернення: 27.08.2024).
2. Rules for the Appointment of Experts and Neutrals / International Chamber of Commerce. 01.02.2015. URL: <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/adr/experts/appointment-of-experts-and-neutrals/rules-for-the-appointment-of-experts-and-neutrals/> (дата звернення: 27.08.2024).
3. Exal G. Guidance on instructing experts (4): The single joint expert is not a demigod / Civil Litigation Brief. 02.06.2019. URL: <https://www.civillitigationbrief.com/2019/06/02/guidance-on-instructing-experts-4-the-single-joining-expert-is-not-a-demigod/> (дата звернення: 27.08.2024).
4. Glas Espinel (Ecuador v. Mexico) 2024. URL: <https://icj-cij.org/index.php/case/195> (дата звернення: 27.08.2024).
5. Alleged Breaches of Certain International Obligations in respect of the Occupied Palestinian Territory (Nicaragua v. Germany). 2024. URL: <https://icj-cij.org/index.php/case/193> (дата звернення: 27.08.2024).
6. Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v. Kenya) 2014. URL: <https://icj-cij.org/index.php/case/161> (дата звернення: 27.08.2024).
7. Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965. URL: <https://icj-cij.org/index.php/case/169> (дата звернення: 27.08.2024).
8. United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice / United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/crime-congress/about.html> (дата звернення: 27.08.2024).
9. International cooperation in the Forensic Field. Resolution 19/5 of the Commission on Crime Prevention and

- Criminal Justice UNODC. UN Document E/CN.15/2010/L.13/Rev.1. URL: www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/Crime_Resolutions/2010-2019/2010/CCPCJ-Resolution_19-5.pdf (дата звернення: 27.08.2024).
10. Mission and Statute / United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. URL: https://unicri.it/institute/about_unicri/mission_statute (дата звернення: 27.08.2024).
 11. Counter-Terrorism Committee. Policy Guidance on International Cooperation / URL: <https://www.un.org/securitycouncil/ctc/content/security-councilctc-policy-guidance> (дата звернення: 27.08.2024).
 12. Fostering Cooperation, Complementarity and Universality / International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cri.int/about/cooperation> (дата звернення: 27.08.2024).
 13. Fostering Cooperation, Complementarity and Universality / International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cri.int/about/cooperation> (дата звернення: 27.08.2024).